

Bouwers van Bussum: J.F. en H. Everts en C.J. Kruisweg

Nol Verhagen

In Bussum waren rond de vorige eeuwwisseling heel wat architecten werkzaam. We weten echter van de meesten van hen maar bitter weinig, afgezien van de bouwwerken die ze hebben gerealiseerd. Hieronder een portret van enkele van de meer markante figuren.

Het oude Raadhuis
aan de Brinklaan
uit 1884

Vader en zoon Everts

'J.I. Donderdagmiddag werd het stoffelijk overschot van den heer J.F. Everts onder zeer veel belangstelling teraardebesteld.' Met deze gedragen bewoordingen opende de *Bussumsche Courant* van 27 mei 1905 het bericht

over het overlijden van Johan Frederik Everts, geboren in 1851 en gestorven in 1905. Everts was nauwelijks 23 jaar oud toen hij in 1884 als gemeente-architect van Bussum werd benoemd. Het dorp was net begonnen aan een opzienbarende expansie die Bussum tot grote

bloei zou brengen. Everts had langs de nieuwe spoorlijn juist een brikettenfabriek gebouwd voor C.J. van Veen, die het begin zou blijken van het Bendsdorpcomplex. In 1888 tekende hij tevens op dat terrein voor Bendsdorp de Chocoladefabriek. Zijn eerste wapenfeit in dienst van de gemeente was meteen een enorme klapper: het Raadhuis aan de Brinklaan uit 1884. Het werd met veel tamtam geopend door burgemeester Van Suchtelen van de Haare, die het gebouw het mooiste raadhuis van de wereld vond. De sloop ervan in 1961 is veel Bussumers nog steeds een doorn in het oog. 'Onder de velen die de baar volgden, merkten wij op onzen Burgemeester, den Gemeentesecretaris, de Wethouders, de hoofden van Scholen.' Het brandweercorps legde een krans. De samenstelling van dit gezelschap was niet toevallig. Everts had in 1885 de Koning Willemschool aan de Landstraat gebouwd, een betrekkelijk rechthoekig gebouw, dat niet alleen als lagere school, maar ook als ambachtsschool en later zelfs als opslag van decors en rekvisieten van de

Nederlandse Televisie Stichting (NTS) dienst zou doen. Het werd in 1983, bijna honderd jaar na de opening, afgebroken. In 1898 bouwde Everts aan het eind van de Brinklaan (tegenover het huidige Esso-tankstation) de Koningin Wilhelminaschool. Dat gebouw had heel wat meer allure dan de Koning Willemschool. Het was namelijk de bedoeling, dat treinreizigers door de aanblik van dit prachtige gebouw zouden worden verleid om naar Bussum te verhuizen. Vandaar de plek:

De Koningin Wilhelminaschool, ook aan de Brinklaan, 1898. Op de achtergrond de toren van de St.-Vituskerk uit 1892

De Prins Hendrikschool uit 1905, nu de Vondelschool, Oud Bussummerweg

De slagerij op de Herenstraat. De foto is ongedateerd.

*Begroting voor den bouw
van een woonhuis op
Herenstraat te Bussum*

<i>Opbouwwerk</i>	<i>f 00.-</i>
<i>Beakselwerken</i>	<i>f 1477.30</i>
<i>Timmerwerken</i>	<i>1366.40</i>
<i>Spierwerken</i>	<i>48.00</i>
<i>Pluicadoodwerken</i>	<i>165.00</i>
<i>Hardsteenwerken</i>	<i>06.-</i>
<i>Loof en Lankwerken</i>	<i>45.50</i>
<i>Gas en Waterleiding</i>	<i>52.-</i>
<i>Glas en Schilderwerk Prehangwerk</i>	<i>421.-</i>
	<hr/>
	<i>f 3002.90</i>
<i>Winst en onvoorziene</i>	<i>350</i>
	<hr/>
<i>Totaal</i>	<i>f 4152.90</i>

*H. Evert
Arch.*

De begroting van het woonhuis, ondertekend door de architect.

Herenstraat 65

Mijn grootvader Cornelis van de Koppel ('s-Graveland/Kortenhoef 1871-Bussum 1943) was veehandelaar, en 'vleeschhouwer' zoals dat toen heette. Hij kreeg op 23 februari 1897 een vergunning voor het oprichten van een

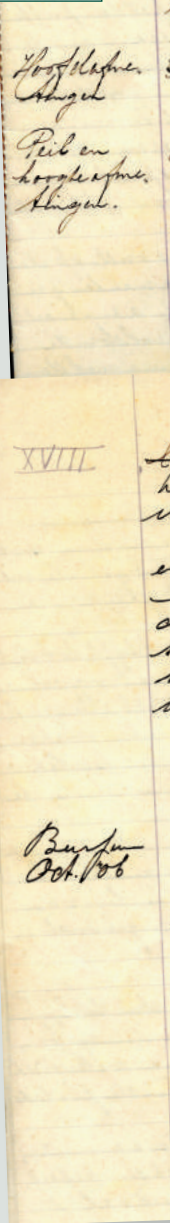
Het woonhuis op de Herenstraat nr. 39, later nr. 65.

slagerij, in een pand aan de Herenstraat, bij de Meentweg/Graaf Wichmanlaan. Uit een advertentie in *De Gooi- en Eemlander* van 1 september 1906 blijkt dat mijn grootvader de slagerij in 1906 heeft overgedaan, waarna hij zijn woonhuis ernaast heeft laten bouwen.

Dit huis is in 1906/1907 ontworpen door architect H. Everts, de aannemer was H.W. v.d. Meij en de schilder J.W. van Dehn. Het woonhuis heeft blijkens het rijbewijs van mijn grootvader een tijdje huisnummer 39a gehad, maar de foto, met vermoedelijk mijn grootmoeder voor het woonhuis, vermeldt nr. 39. Op het rijbewijs van mijn grootvader uit 1932 staat nr. 65.

Grootvader Van de Koppel is in 1943 in dit huis gestorven, evenals mijn grootmoeder in 1955. Mijn vader, Cornelis van de Koppel jr., is in 1908 in dit huis geboren. Mijn ouders zijn na verkoop van de banketbakkerij op de Huizerweg begin jaren zestig naar mijn vaders geboortehuis teruggekeerd. Zij lieten het huis gedeeltelijk wit schilderen en lieten een gewei tussen de twee ramen boven plaatsen. Mijn vader is er in 1976 gestorven. Na mijn moeders overlijden in 1993 is het huis verkocht.

Anneke van de Koppel

Bestek en Voorwaarden waaraan
zal worden aarbeid:
Het bouwen van een woonhuis op een
terrein gelegen aan de Heerenstraat te
Bussum.

Inhoud:

Eerste Afdeling: Beschrijving
Tweede " : Voorbeschrijven van de uitvoering
Derde " : Voorwaarden van alge-
meene aard.

Eerste Afdeling

Art. 1

Beschrijving.

1. De in dit bestek bedoelde werken bestaan in:
het bouwen van een woonhuis voor rekening van den
Heer C. van de Koppel alhier, volgens de hierbij be-
hoorende tekening en aanwijzing en de levering
van alle daar toe benoodigde bouwstoffen, als
beiddeuren, transporten, geredderhappen, enz. enz.
2. De hoofdplafming en zijwals volgt:
De voor- en achtergevel hielden lang 6.85 M.
De zijgevel is over lang 3.95 M.
3. Tot peil wordt aangenomen de bovenkant
vloer aan den begaafte grond, zijnde 0.10 M. ho-
ger dan de vloer van de daarnast bebouwen de
kelder, waaraan alle diepten en hoogten
zijn bepaald als volgt:
Aan de fundering voor de kelder muren
2.40 M. peil.
Bovenkant kelder vloer 2.10 M. = peil.
Banks voor alle overige buiten- en binnenmuren

Wat park 1, te Bussum.
De uitbetaling zal in den inschrijver officieel
worden bekend gemaakt.
De bijljetten moeten op gesigeld papier
door 2 solide borgen ondertekend zijn.
Als bevestiging wordt aangenomen, dat de
aanneker bij de inlevering van hemme in-
schrijvingsbijljetten volkomen bekend zijn
met hetgeen in dit bestek en in de A.V.
wordt voorgeschreven.

Metus opgemaakt
onder goedkeuring van den Bestekker
Door: H. Everts.

Bij de binnenwerken op te nemen: Lengte der
zijgevels en muurplaat van openkruis 4.25
6.7 x 11.5 m.
Voor de plafonds op de verdieping te bouwen
en stellen 6 stuks plafonds lang 4.25
M. breed 6.7 x 11.5 m.
Voor spanen staat op te bouwen 6.7 x 11.5 m.
moet zijn volgens bestek 3 x 18 cm.
Voor goed lye staat 6.7 x 11.5 m. moet
zijn 6.7 x 11.5 m.

weliswaar ver buiten de toenmalige bebouwde
kom van Bussum, maar wel goed zichtbaar
vanuit de trein; wat we tegenwoordig een
zichtlocatie zouden noemen. Everts was ook
de architect van de Prins Hendrikschool aan de
Oud Bussummerweg, die op het moment van
zijn overlijden nog in aanbouw was. Naast zijn
werk als gemeente-architect was Everts ook
opperbrandmeester.

De meeste door Everts ontworpen openbare
gebouwen zijn inmiddels onder de slopers-
hamer gevallen, met uitzondering van de Prins
Hendrikschool, die thans als Vondelschool
nog steeds floreert. Ook van zijn hand is de
villa aan de Nieuwe 's Gravelandseweg 11,
waarin de Luitgardeschool was gevestigd en
die daarna van 1935 tot 1995 dienst deed als
muziekschool.

Van blijvende betekenis is zijn stedenbouw-
kundig ontwerp van het Prins Hendrikpark uit
1900, uit verschillende inzendingen gekozen
'als uit schoonheids en financieel oogpunt het
meest voordelig'.

'Voor zijn ondergeschikten was de overledene
steeds een rechtvaardig en goed patroon,
die geen billijken wensch onbevredigd liet.'
Dat gold bepaald niet voor zijn oudste zoon
Herman, die weliswaar als architect in zijn
voetsporen trad, maar die een heel ander
karakter had: moeilijk, excentriek, ontoe-
gankelijk en zonderling, zijn de woorden die
hem aankleven. En hoewel hij veel in Bussum
heeft gebouwd, moest zijn jongere broer hem
helpen om het hoofd financieel boven water
te houden. Dat hij een eersteklas architect
was, bewijzen onder andere villa Amby aan
de Nieuwe 's Gravelandseweg 13 en het
project van 88 woningen plus badhuis aan de
Koopweg, in opdracht van Woningbouw Sint
Joseph. Hij bouwde ook een aantal villa's aan
de naar zijn vader genoemde J.F. Evertslaan.
Doordat hij tijdens deze bouw telkens van ge-
dachte veranderde, verloor hij daarmee zoveel
geld dat zijn broer, directeur bij de Koninklijke
Paketaanvaart-Maatschappij, de woningen ten
einde raad maar financierde. Everts woonde
zelf op nummer 7.

Arbeiderswoningen aan de Koopweg uit 1917, van de hand van Herman Everts

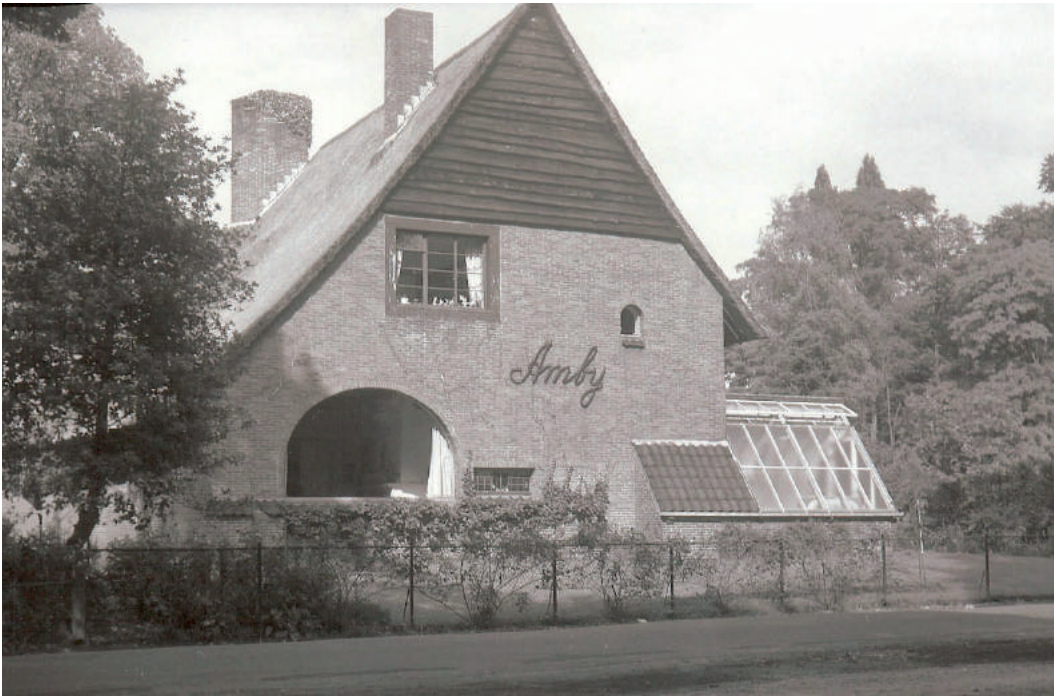
C.J. Kruisweg

Een andere markante figuur was Cornelis Jacobus Kruisweg, in 1868 geboren in Harlingen. We weten weinig over zijn privéleven, maar hij moet al vroeg in Bussum zijn terechtgekomen. In 1893 tekende hij voor de nieuwe renbaan op Cruysbergen, vlak achter het Waldencomplex van Frederik van Eeden. Hij was toen nog maar 25 jaar oud. Enkele jaren later, in 1897, was hij de architect van de eerste Bussumse cultuurtempel Concordia aan de Graaf Wichmanlaan. Kruisweg associeerde zich in 1894 met de Hengelose architect Jacob van der Goot. Gezamenlijk waren zij de vaste architecten van de Twentse textielbaronnen Stork en De Monchy. Maar ook in Bussum hebben zij samen veel gebouwd. Wat ieders

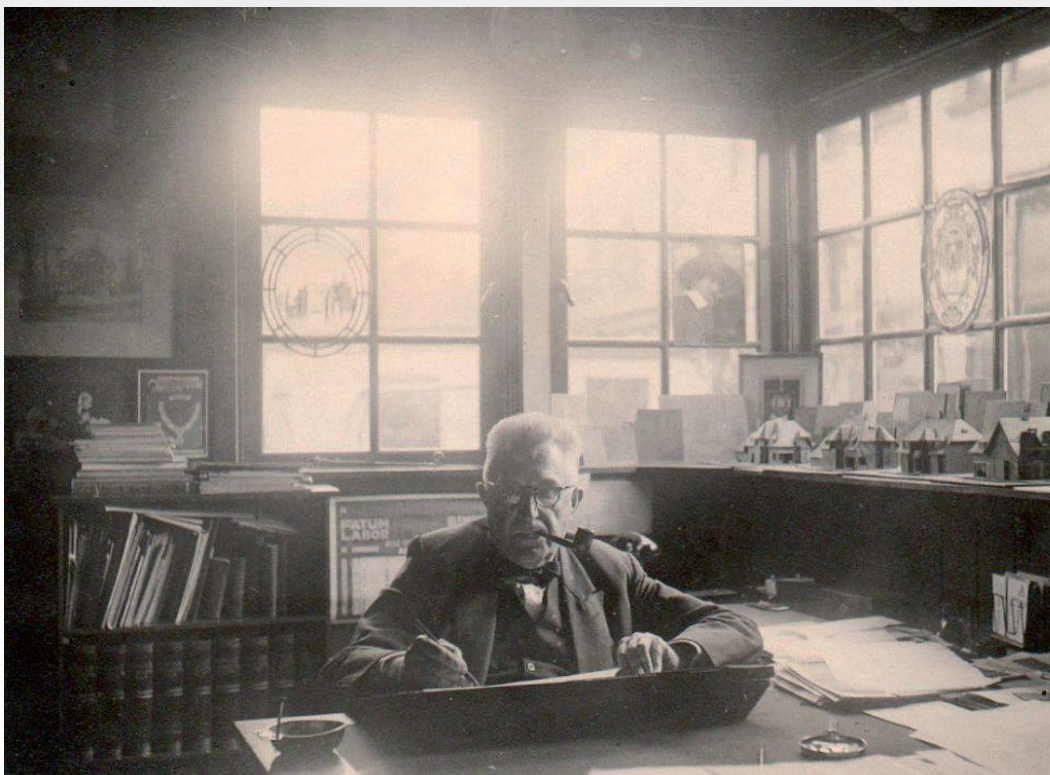

Cornelis Jacobus
Kruisweg

bijdrage daarin was, is niet altijd duidelijk. Vanuit Bussums perspectief staat uiteraard Kruisweg voorop, niet alleen omdat hij hier woonde, maar ook omdat hij een grote rol speelde in het openbare leven van Bussum. Zo was hij van september 1923 tot september 1939 lid van de gemeenteraad, en van september 1933 tot september 1939 daarnaast ook wethouder en locoburgemeester. Tevens was hij lid van de schoonheidscommissies (wat we nu welstandcommissies noemen) in verschillende Gooise gemeenten, bestuurslid van de Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst te Amsterdam, lid van diverse examencommissies op het gebied van de bouwkunde en bestuurslid van de Gezondheidscommissie te Bussum. En dat is nog niet alles. Kruisweg

Villa Amby uit
1929 van de
hand van Herman
Everts, Nieuwe
's Gravelandseweg 13

Kruisweg aan het
werk in zijn atelier.

Kerk van de Vrijzinnige Geloofsgemeenschap van de Nederlandse Protestanten Bond uit 1915

stond in 1914 als bestuurslid, maar ook als architect, aan de wieg van de Openbare Leeszaal en Bibliotheek aan de Generaal de la Reijlaan en in 1916 aan die van de Gooische HBS aan de Constantijn Huijgenslaan. Een aardig detail is dat Kruisweg, samen met edelsmid L. Bosch uit Schoonhoven, ook de ambtsketen van de burgemeester van Bussum

heeft ontworpen. De keten was een geschenk voor de toenmalige burgemeester H. de Bordes bij diens 12½-jarig ambtsjubileum in 1932. De Bordes vatte het op als een persoonlijk geschenk en nam de keten mee toen hij in 1939 afscheid nam. In 1953 schonk hij de keten aan de gemeente Bussum waar hij nog steeds dienst doet.

Samen met zijn compagnon Van der Goot heeft Kruisweg een groot aantal gebouwen in Bussum ontworpen, die ook nu nog mede het beeld van Bussum bepalen. Behalve de hierboven genoemde Openbare Bibliotheek van Naarden-Bussum aan de Generaal de la Reijlaan (nu apotheek Koning en Mooij), ook de kerk van de Nederlandse Protestanten Bond aan de Iepenlaan (nu de Majellakapel); de kerk van de Doopsgezinde gemeente (blz. 11) aan de Wladimirlaan (nog steeds als zodanig in gebruik) en de voormalige Huishoudschool aan de Huizerweg (nu het Heart House). Het eerder genoemde gebouw Concordia is in 1930 in vlammen opgegaan (en weer herbouwd door architect J.C.O. Camman) en de Gooische HBS heeft plaats moeten maken voor nieuwbouw.

Maar Kruisweg bouwde ook voor de particuliere markt. Hij hanteerde daarbij als kind van zijn tijd verschillende stijlen die aan het begin van de vorige eeuw in zwang waren.

Een kleine excursie

U kunt gemakkelijk kennis maken met enkele hoogtepunten uit zijn oeuvre door vanaf de spoorwegovergang aan de Generaal de la Reijlaan de Nieuwe 's-Gravelandseweg af te lopen of te fietsen. Aan uw linkerhand vindt u op nr. 9 de villa Oud Holland uit 1903, aangewezen als rijksmonument. Meteen daarnaast, op nr. 11 staat de voormalige Muziekschool van de hand van J.F. Everts en daar weer naast op nr. 13, voorbij de splitsing met de Graaf Wichmanlaan, villa Amby van zijn zoon H. Everts (zie hierboven). Even verderop vindt u aan de rechterkant op nr. 40, op de kruising met de Middenlaan, een villa van de hand van Kruisweg uit 1917, waar generaal van Heutz van 1919 tot 1922 woonde. Bij

Villa Oud Holland uit 1903, van de hand van C.J. Kruisweg, Nieuwe 's Gravelandseweg 9

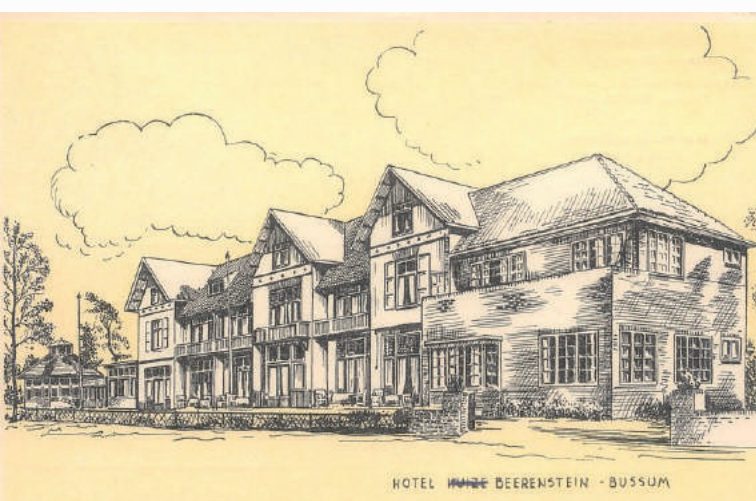

De kerk van de Doopsgezinde gemeente aan de Wladimirlaan 10, ook wel Vermaanhuis genoemd uit 1923

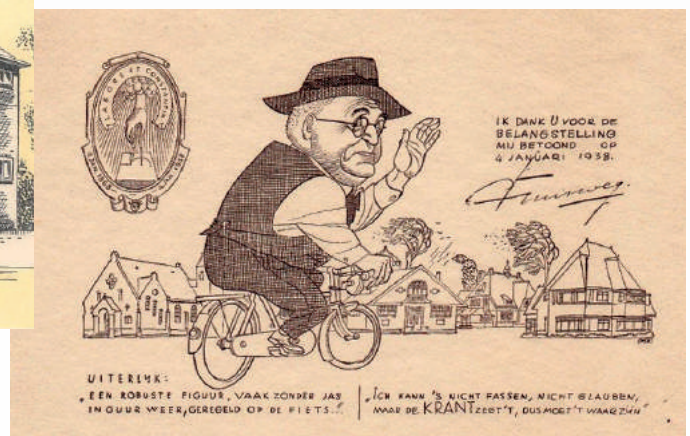
de splitsing met de Nieuwe Hilversumseweg gaat u rechtdoor en ziet u villa Amstelwijck uit 1908. Meteen daarnaast Sarah's Cottage uit 1903. Het huis is genoemd naar de vrouw van de opdrachtgever, kunstschilder Johan Bernard de Hoog. Sla rechtsaf de Beerensteinerlaan in, dan ziet u voorbij de Kom van Biegel en het Vitus-lyceum aan de linkerkant villa Beerenstein, een rijksmonument uit 1908, oorspronkelijk gebouwd als hotel-pension. Kruisweg overleed in 1952, 84 jaar oud. Hij werd net als zijn collega J.F. Everts begraven op de Algemene Begraafplaats van Bussum, in 1885 ontworpen door diezelfde Everts.

Sarah's Cottage uit 1903, Nieuwe Hilversumseweg 12

Huize Beerenstein uit 1908

UITERLIJK: EEN ROBUSTE FIGUUR, VAAK ZONDER JAS, IN OUDER WEEER, GEREGELD OP DE FIETS. ICH KANN 'S NIET FASSEN, NIET BELAUBEN, MAAR DE KRANTZEST 'T, DUS MOET 'T WAARZIJN.